

Eindejaarsvondsten 2000 aan de Westkust waaronder een vers doublet van de Noorse hartschelp *Laevicardium crassum* (Gmelin, 1791)

M.-Th. Vanhaelen

Pas rond 12 en 13 december kon men dit najaar van een echte storm spreken. Daarom ging ik op 16 december een kijkje nemen op het Koksijdse strand. Al gauw bleek dat de storm levende en vers dode zeeorganismen aan land gezet had. Ik werd, als beloning voor aandachtig speuren geconfronteerd met drie klapperende, dus levende, wijde manteltjes *Aequipecten opercularis*, wat verder nog twee vers dode doubletten en 1 vers leeg exemplaar. Ze maten van 2,3 cm tot 3,3 cm. *Donax vittatus* het zaagje spande echter de kroon, met enkele 100-den verse, levende doubletten. Eén ervan bewaarde ik omdat het de respectabele lengte had van 4,6 cm. Het was bovendien een vers doublet met vleesresten. Eenmaal heb ik één nog grotere klep *Donax vittatus* van 4,8 cm opgeraapt namelijk op 25 januari 1999, dit ook te Koksijde.

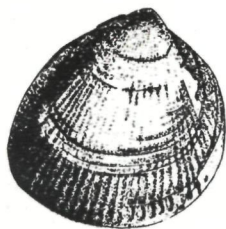

Fig. 1. *Laevicardium crassum* (Gmelin, 1791)
Naar: Prud'homme van Reine (1990)

Ten noorden van de 10 golfbrekers gekomen vielen mijn ogen opeens op een niet alledaags doubletje; even wennen... ja, het was realiteit: een verse Noorse hartschelp, *Laevicardium crassum* (Gmelin, 1791), heel waarschijnlijk levend aangespoeld. (Fig. 1) Er hingen nog verse vleesresten aan de paarsroze binnenzijde. Het juveniele exemplaar is \pm 2,5 cm op 2,6 cm en aan de buitenzijde lichtbruin en beige zigzagsgewijze gevamd. Het telt \pm 30 ribben en vertoont 3 tamelijk onopvallende groeilijnen.

Over deze ons uit Bretagne welbekende bivalve vermeldt Tebble (1976) dat ze wijd verspreid is rondom de Britse eilanden, waar ze leeft van net onder de kustlijn tot \pm 183 m diep, op bodems van grint, schelpgruis, slikachtig zand en fijn zand. Ze komt voor vanaf de Noorse kust, zuidelijk tot het Iberisch schiereiland, de Middellandse Zee en langs de kust van West-Afrika tot Senegal en de Kaapverdische eilanden.

Volgens de Boer en de Bruyne (1991) zijn verse kleppen op de Friese waddeneilanden zeer zeldzaam; Doubletten zijn slechts enkele malen aangetroffen op Terschelling. Tanis (1959) meldt: '...sporadisch een recent juveniel exemplaar, vers (levend) aanspoelend...'

Entrop (1972) schreef over deze soort: 'Enkele malen ook doosjes tussen IJmuiden en Scheveningen. Tijdens de stormrampen van 1953 werden duizenden levende doubletten op het strand geworpen, die waarschijnlijk zeer dicht onder de kust geleefd hebben.'

Voor de Belgische kust geeft Eddy Eneman (1993) op: 'Gewoonlijk alleen zwarte of roestbruine losse kleppen (fossiel) op het strand. Slechts enkele zeldzame levende (kleine) doubletten zijn van onze kust bekend.' Meer informatie heb ik over deze gegevens niet: gaat het om aangespoelde exemplaren of bijvangsten uit de kustvisserij? Zijn er misschien nog sporadisch vondsten van verse Noorse hartschelpen gedaan, die nooit gemeld werden?

Vóór 1992 waren losse kleppen *Laevicardium crassum* (fossiel of subfossiel?) aan de Westkust algemener, na 1992 zijn ze zeldzaam geworden. Naast donkerblauwe, donkerbruine en roestkleurige kleppen vind je soms een beige exemplaar. Meestal zijn ze niet groter dan 5 cm.

Sinds de oprichting van de Vriendenkring van het Noordzee-Aquarium te Oostende in 1990 werd af en toe aanvoer van een aantal doubletten Noorse hartschelpen in hun tijdschrift gepubliceerd. (Zie tabel)

Aanvoer <i>Laevicardium crassum</i> door de visserij in het Oostendse Noordzee-Aquarium		
Datum	Vaartuig	Aantal
10-3-91	Z92	3
3-3-92	Z185	3
21-4-94	O29	?
6-2-95	O190	1
25-9-96	O427	2
12-10-97	O190	2
26-1-00	O190	7
6-2-00	O190	4
21-2-00	O190	4
1-9-00	BMM*	1
11-11-00	O190	7
14-11-00	O191	6

* Ministerie Middenstand en Landbouw

Het verse doubletje van Koksijde is qua vorm, stevigheid en uitzicht erg gelijkend op verse exemplaren uit de zand-Algarve in Portugal, die ik vond in maart 1999 en februari 2000. De Portugese Noorse hartschelpen zijn alleen wat roziger van kleur. Bij Bretoense vondsten van deze soort ging het steeds om grote doubletten van 5 à 6 cm en kleppen tot ± 8 cm. (o.a. te St.-Cast, St.-Jacut in 1986 en 1998 en te Erquy in 1989 en 1990). Aan de Middellandse Zee (Spaanse Costa Blanca) vond ik op 25 februari 1998 drie kleppen *Laevicardium crassum* forma *mediterranea*. Deze variëteit is veel dunner, glanzender en telt meer ribben; er straalt een roodpaarse kleurvlek vanuit de top en aan de binnenzijde is $\pm 1/3$ van de oppervlakte paarsrood. (Vindplaats: Las Marinas). Eveneens aan de Spaanse Oostkust, te Peñíscola lag op 3 maart 1999 een doublet *Laevicardium oblongum* van ± 6 cm. (Langwerpig, dikkere top en golvende ribben zijn enkele eigenschappen van deze schelpen).

Na deze omzwervingen nu terug naar het Koksijdse strand op 16 december 2000. Daar vond ik ook van volgende bivalven verse doubletten: *Cerastoderma edule* (± 10), *Mactra corallina* (2), *Spisula solida* (100-tal), *Spisula subtruncata* (2), *Venerupis senegalensis* (100-tal), *Crassostrea gigas* (10-tal).

Eén dag later gingen Ingrid Jonckheere en ik terug hetzelfde strandtraject afzoeken. Natuurlijk in de hoop dat we misschien opnieuw *L. crassum* zouden vinden. Spijtig genoeg was dat niet het geval, doch onze moeite werd ruimschoots vergoed: weer waren er verse wijde manteltjes aangespoeld; Ingrid verzamelde er 8 van 2,1 tot 3 cm. De kleinste exemplaren bezaten nog de byssusdraden uit hun vastzittende eerste levensfase. Ik vond er 6 van 2,6 cm tot 3 cm. In de stroming naast het strandhoofd lag een *Lutraria angustior* doublet met vleesresten van 5 cm lengte. Ingrid raapte ook nog een eikapsel van de golfrog *Raja undulata* op.

Op 28 december trok ik nogmaals van Ster der Zee tot het Schipgat; nu waren er enkele 100-den witte dunschaaldoubletjes, *Abra alba* levend en dood gestrand. De traditionele eindejaarsexcursie in de Panne op 30 december was een enorm succes. Niet zozeer wat het aanspoelsel betrof, maar het aantal deelnemers overtrof alle verwachtingen: 56! Gelukkig waren er, naast onze professionele gids, Francis, nog verschillende amateur-kenners zodat alle natuurliefhebbers hun vragen konden stellen en beantwoord kregen. Enkele bijzondere vondsten: G. Warreyn vond een levende wijde mantel van 3,5 cm; H. De Blauwe verzamelde 1 leeg doublet en 4 kleppen wijde mantels, 5 schilden van de gewimperde zwemkrab en 1 zandspiering. Zowat alle algemene tweekleppigen kon je vinden, waaronder vers: het zaagje, de witte

dunnschaal, de tere plaatschelp en de afgeknotte gaper. In de vloedlijn lagen verse eikapsels van de wulk, 2 eikapsels van de stekelrog, kolonies gekromde zeeborstel, zeespriet en *Vesicularia spinosa*.

Vanaf 31 december kwam de wind uit Z tot ZO. Dit bleek gunstig voor een gevarieerde stranding. Ik bezocht opnieuw het Koksijdse strand, gedurende 3 opeenvolgende dagen en probeer zo bondig mogelijk samen te vatten: *Aequipecten opercularis*: 10 doubletten waarvan 2 levend, 2 dood, 1 met vleesresten, 5 vers leeg en daarnaast nog 5 verse bolle kleppen (2,5 cm tot 3,3 cm); *Mactra corallina*: 7 doubletten, waarvan 3 levend, 3 dood, 1 leeg en 1 verse klep; *Cerastoderma edule*: 6 verse lege doubletten; *Spisula solida* (vooral op 2-1-2001): 100-den waaronder veel levende doubletten tot 4,8 cm groot, *Ophiura texturata* gewone slangster: 6 levenden, *Liocarcinus arcuatus* gewimperde zwemkrab: 3 dode dieren, waarvan 1 met geregenereerd schaarpoetje plus 3 schilden; *Corystes cassivelaunus* helmkrab: 3 dode ♀, 2 dode ♂, 6 schilden *Liocarcinus puber* fluwelen zwemkrab: 5 schilden tot 7,8 cm breed; *Nassarius reticulatus* gevlochten fuikhoren (vooral op 2-1-2001): > 40 verse lege horentjes van ± 2,2 cm; 1 kreeftenkorf vol zeedennetjes *Abietinaria abietina*; *Echinocardium cordatum* zeeklit: talrijk; *Chaetopterus variopedatus* perkamentkokers: fragmenten - talrijk; *Flustra foliacea* bladachtig hoorwier: talrijk; *Hydrallmania falcata* gekromde zeeborstel: enkele; *Sertularia cupressina* zeecypres: enkele; verse eierkluiten van wulk *Buccinum undatum*: talrijk. Of die ene verse wulk met dood dier, die ik vond op 2 januari bij Ster der Zee, uit zee kwam of door een nieuwjaarsvierder als voer voor de meeuwen op het strand gedeponeed werd, kon ik niet direct uitmaken. Ik was nogal sceptisch: levende wulken vond ik tot nu steeds alleen na zware stormen. Inderdaad bij nadere controle bleek het een gekookt exemplaar te zijn!

En tot slot nog een toemaatje: op 27 juli 1999 lagen in een uitstalraam aan de kade te Nieuwpoort verse *Aequipecten opercularis*. Op het naamplaatje bij deze mantelschelpen stond: 'Onze-Lieve-Vrouwschelpen'. Is dit een plaatselijke benaming? Of heeft één of ander olijkerd bedacht dat zulke kleine mantel aan Maria toebehoorde (In vergelijking met de pelgrims mantel van de stoere Sint-Jacob!).

Literatuur

- de Boer, T.W. & R.H. de Bruyne, 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden. Ljouwert Fynske Akademy.
- Eneman, E., 1993. Mijn eerste schelpengids. De Strandvlo, 13(extra nr.): 17-18.
- Entrop, B., 1972. Schelpen vinden en herkennen. Zutphen, Thieme. p. 102
- Poppe, G., & Y., Goto, 1993. European Seashells Vol. II. Christa Hemmen. p. 96-97.
- Tanis, J.J.C. & A.J.A., De Vries (1959). De mariene schelpen van Terschelling. Basteria, 23 (4-5). p. 54-56.
- Tebble, N., 1976. British bivalve seashells. London, Trustees of the British Museum. p. 108.
- Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende: nrs. 4,8,17,20,26,40,42,43.

Naschrift:

1. Op 22 januari 2001 staat er bij vishandel Birger, nabij de Kaai in Nieuwpoort een bakje met een 50-tal Noorse hartschelpen in het uitstalraam; opschrift kokkels. Bij navraag zegt de verkoopster dat ze van Zeebrugge komen. Over de herkomst namelijk de visgronden waar deze soort opgevisst werd, wil ze niets kwijt; (haar echtgenoot is nochtans visser.) De exemplaren zijn ± 5 à 6 cm groot; de meesten hebben veel periostracum; sommigen zijn nog dicht, bij veel doubletten echter steekt de voet onbeweeglijk naar buiten. Meerdere exemplaren vertonen een bijna regelmatige zigzagverlopende tekening. Aangezien *L. crassum* leeft van onder de laagwaterlijn tot 183 m diep (Poppe & Goto, 1993 en Tebble, 1976) is het mogelijk dat populaties op de zandbanken vóór onze kust, als de klimaatsomstandigheden gunstig zijn, uitbreiding nemen, dichter op de kust komen leven en misschien in de toekomst ook meer op het strand zullen te vinden zijn.

In Bretagne heb ik nooit *L. crassum* op een 'plat fruits de mer' aangetroffen. Het lijkt me dus twijfelachtig dat ze voor consumptie erg zou geschikt zijn.

2. Ook op 26 januari 2001 worden opnieuw *L. crassum* aangevoerd in Nieuwpoort. In een viswinkel aan de Kaai worden ze te koop aangeboden aan 80 bef/kg. Er zit ook 1 doublet van de gedoornde hartschelp tussen. Ook hier worden ze gewoon 'kokkels' genoemd.

Ter Yde 1
8670 Koksijde